

IETS OVER HET VANGEN VAN DIEREN MET DIEREN.

't Is duidelijk, dat de mensch van 't oogenblik af, dat hij besef had van zijn bestaan, en misschien zelfs reeds voor dien tijd, moet hebben uitgezien naar hulpmiddelen om hem dat bestaan te blijven verzekeren.

In dien allereersten tijd vooral was de strijd om het bestaan, "the struggle for life", meer dan later een werkelijke strijd.

Tegen koude en warmte zal hij op de eenvoudigste wijze gepoogd hebben zich te beschutten.

Tegen dieren van grooter fysieke kracht dan hij, zal hij gebruik gemaakt hebben van een wapen — in den oudsten tijd een afgebroken tak, een knods, of wel een op zijn weg gevonden steen. Iets later zal hij, door zijn verstand voorgelicht, die wapenen doeltreffender gemaakt hebben. De steen, niet meer als werptuig gebruikt, werd van een scherpe punt voorzien en was dolk.

Nog later was hij bij machte voordeel te trekken van stoffen van grooter hardheid en duurzaamheid: hij verwerkte metalen, zooals de geschiedenis leert, eerst brons, later ijzer.

Er is echter ook een tijd geweest dat hij, zijn plaats in de natuur begrijpende, pogingen begon te doen, een deel van datgene, wat hij om zich zag, aan zich dienstbaar te maken.

Tot de wetenschap gekomen dat melk een uitstekend voedsel is, vergenoegde hij zich niet meer, de koe te doodden om haar vleesch, maar hij hield haar in leven, beschermde en verzorgde haar, vormde een kudde.

Zoo was de mensch in den allereersten tijd een jagers-, later een herdersvolk.

Rondziende naar verdere middelen om in zijne behoeften te voorzien, en naar dieren om die aan zich dienstbaar te maken, ontdekte hij andere, die hem tot voordeel konden zijn. Hij onderwierp of temde ze; zoo ontstonden de huisdieren.

't Is onze bedoeling niet, in dit opstel na te gaan welke dieren als huisdieren de oudste zijn, of op welke wijze de mensch ze tot huisdieren maakte.

Uitgaande van de wetenschap, dat de mensch boven het dier staande door zijn verstand, daardoor tot de ervaring kwam, dat sommige zijner medescheepselen op aarde hem niet alleen als leveraars van iets dat hem ten goede kwam, maar zelfs hem als medehelpers en metgezellen terzijde konden staan, willen wij een oogenblik stilstaan bij die dieren, welke de mensch gedurende zijn bestaan op aarde gekozen heeft om anderen te bevechten.

Niet dus over de runderen, die hem melk, vleesch, hoorn en leder verschaffen, niet over het zwijn, waarvan hij voordeel trekt door datgene, wat het na zijn dood levert, zelfs niet over het paard, dat hem, hoewel 't evenzoo voedsel leveren kan, voornamelijk dient als middel om zijn snelheid te vergrooten, maar over die dieren, die hem als medehelpers terzijde staan in zijn strijd tegen de overige, dus allereerst op de jacht.

Een zeer eenvoudig, hoewel niet in alle deelen treffend voorbeeld levert de *kat*, door den mensch in dienst genomen, om lastig ongedierte te verwijderen en verwijderd te houden.

De trouwste metgezel van den mensch was reeds vroeg en is nog steeds de hond.

Reeds de Grieken hielden den hond in eere en trokken van zijn moed en vlugheid partij, door hem ter jacht mede te nemen. XENOPHON vond 't zelfs de moeite waard in zijn geschrift "Over de jacht" een reeks namen op te geven, welke men den honden schonk. Hij schreef dit werk hoofdzakelijk om te leeren, hoe men hen in verschillende omstandigheden, gezond en ziek, uit en in huis, behandelen moet; men kan 't dus het eerste handboek voor den hondenvriend noemen.

In geen minder hoog aanzien stonden de honden bij de Germanen, bij welk volk de diefstal van een hond gelijk gesteld werd met dien van

een slaaf. Bekend is 't hoe uit de bepaling van KAREL DEN GROOTE, om te zorgen, dat steeds ruimschoots voedsel voor zijne honden op zijne "villae" aanwezig was, de later zoo beruchte belasting "brennage" of "hondenbrood" gevolgd is.

Wij hebben ons nu voornamelijk bezig te houden met den jachthond, en in de eerste plaats komt dan aan de beurt de hazewind of liever de *windhond*, daar men ook op andere dieren dan hazen met hem jaagt.

Dat een windhond, wil hij aan alle eischen voldoen, vele goede eigenschappen moet hebben, blijkt uit het volgende versje:

The head as a snake
 The neck as a drake
 The back as a beam
 The belly as a bream
 The foot as a cat
 The tail as a rat.

De windhond gebruikt men hoofdzakelijk om zijn scherp gezicht en buitengewone vlugheid, en ofschoon XENOPHON beweert dat slechts bij hooge uitzondering een hazewind een haas vangt, blijkt toch dat hij reeds de Gricken ter jacht vergezeld, uit zijn mededeeling, dat bij hon windhonden voorkwamen met zulke harde voetzoelen, dat zij op een steenachtigen bodem gebruikt konden worden.

In vroeger tijd nam hij deel aan de wilde zwijnenjacht, gelijk VAN HASSELT o. a. meedeelt, dat de hertog van GELRE in 1383 "drie wijnden om zwijn mede te vangen" had.

Een andere hoofdeigenschap der honden, waardoor zij den mensch van dienst kunnen zijn, is hun uitermate scherpe reuk. Hierdoor in staat gesteld het wild te ontdekken, vóór dat de jager het bespeuren kan, maken zij dezen op de nabijheid er van opmerkzaam. Het Nibelungenlied, dat voor de kennis omtrent de dierkunde in de middeleeuwen misschien eenige waarde heeft, spreekt van "spurehunden". Deze maakten de jagers met de plek waar zich het wild bevond, bekend, en spoorden dat op. Aan een kort leidsel door den "Sucheman" vastgehouden, vond hij weldra den door zijn meester zoo begeerden buit, en deze, eenmaal wetende waar het wild zich bevond, kon zich dan daarvan verzekeren.

Een stuk wild, dat eenmaal gewond was, vervolgde men met een *bloedhond*, die zijn naam niet aan zijn bloeddorstige eigenschappen te danken heeft, maar aan zijn eigenaardig reukorgaan, waardoor het

hem mogelijk is het spoor, afgaande op den reuk van 't bloed, te vinden. Deze hondensoort noemen de Duitsche jagers in hun spraakgebruik dan ook "Schweisshund", en evenzoo zou men hem daarom in 't hollandsch (daar de jagers steeds van zwet, nooit van bloed spreken) "zweet-hond" kunnen noemen.

Dienden de meeste honden dus, om in veld of woud het wild te jagen of op te sporen, nog een ander soort gebruikte men voorheen voornamelijk om onder den grond ter jacht te gaan.

Deze hond, met den ouden naam van "bibarhund" bestempeld, thans *dashond* of *taks* genoemd, begaf zich in de konijnenholen, dat hem wegens zijn korte, vaak nog daarbij kromme pooten gemakkelijk was, en verjoeg dus de bewoners, die zodoende een gemakkelijke prooi voor den jager werden.

Op deze wijze pleegt men ook nog heden met fretten te jagen; volgens PLINIUS bewees dit diertje op deze wijze zijn diensten reeds aan de Romeinen.

Het fret, dat een witte varieteit van den busing (*Mustela furo*) is, werd voorheen ten onrechte voor een eigene soort gehouden. Even als bij ons in de duinen met dit diertje, jaagde men (volgens PLINIUS) op de Balearen de konijnen met den *Viverra*.

Daar het geslacht der otters zich eenigszins aan dat der wezels aansluit, willen wij hier den otter (*Lutra vulgaris*) laten volgen en met een enkel woord mededeelen, dat hij jong gevangen, geheel getemd en zelfs tot de vischvangst afgericht kan worden.

Een minder bekend dier, dat evenzoo den mensch op de jacht diensten bewijst, is de Jachtijger of Guepard (*Felis jubata* en *guttata*), die in Bengalen en in Afrika voorkomt. Vertoont hij, wat eigenschappen betreft, groote gelijkenis met den hond — immers hij is zeer zachtzinnig van aard en licht te temmen, — niet minder toont hij zich met hem verwant door zijn bouw en gesteldheid. Hij kan niet, zoo als alle andere katten, de nagels terugtrekken, en het daglicht doet zijn pupil niet vernauwen. Zijn slanke gestalte en hooge pooten stellen hem in staat de vlugste dieren te achterhalen. Men gebruikt hem in Bengalen dan ook op de Antilopen- en Gazellenjacht.

De jagers behoeven hem slechts op een in de nabijheid zijnde antilope te wijzen, en spoedig is het veel zwakkere dier onder zijn gespierden vijand bezweken, die dan zijn prooi gaarne aan zijn meesters overlaat.

Sprekende van dieren die aanvallerwijze te werk gaan, zij hier met een enkel woord gewezen op de Olifanten, die men in Indië op de tijgerjacht gebruikt. De jagers, hoog op den rug van den kolossus reeds in tamelijke veiligheid gezeten, worden nog meer beschermd door diens tromp, waarmede hij den gevreesden vijand der Indiërs zonder moeite in de lucht slingert om hem met verpletterde ribben ter aarde te doen storten.

Zooals echter genoegzaam uit de aangehaalde voorbeelden blijken kan, zal men den olifant niet geheel en al onder die dieren kunnen rangschikken, welke den mensch op zuiver aanvallende wijze van dienst zijn. Immers niemand zal ontkennen, dat de olifant op de tijgerjacht slechts verdedigender wijze, of liever uit zelfbehoud en door 't govaar gedwongen, zoo te werk gaat, en niet, zooals wij bij de honden en jachttijgers zagen, zonder dat het dier, dat tegenover hem staat, daartoe aanleiding gaf.

Voordat wij verder gaan, willen wij eenige opmerkingen maken, naar aanleiding van de verhouding, waarin op de jacht het eene dier tegenover het andere kan staan.

De hond kan als de vijand van 'thert of van den haas genoemd worden; de jachttijger is dat evenzoo van de antilope; het frot is de vijand van het konijn.

De mensch kan dus op drieërlei wijzen zich op de jacht van dieren bedienen, allereerst door natuurlijke of daartoe opgevoede vijanden te kiezen, in de tweede plaats door op zijn prooi soortgenooten van het te jagen dier, dus vrienden, af te sturen, en ten slotte, door de dieren (zonder deze als aas te gebruiken, want daarover willen wij hier niet spreken) slechts aan te wenden als middel om de krachten van het dier, dat gevangen moet worden, te verzwakken.

Het zij ons vergund met een enkel woord dit laatste op te helderen. In de beken van Zuid-Amerika, die vaak doorwaad moeten worden, komen vele sidderalen voor, die den mensch den doortocht beletten. Nu kan men daartegen vergiftige planten aanwenden, die in 't water geworpen de visschen doden of bedwelmen, maar soms vergenoegt men zich met een kudde half wilde paarden in den stroom te jagen, op welke dieren de alen hun elektrische kracht gewoonlijk zoolang toepassen, totdat zij zelve, uitgeput, voor den mensch onschadelijk zijn geworden.

Over de dieren welke zich op de jacht als vijanden gedragen, hebben wij reeds gesproken, en weldra zullen wij nog eenige voorbeelden daarvan kunnen bijbrengen, wanneer wij over 't vangen van vogels spreken.

Allereerst willen wij een oogenblik stilstaan bij die dieren, die in vriendschappelijke verhouding tot de te vangen dieren staan. 't Is duidelijk, dat, daar een zoodanige vangst niet met onderlingen strijd gepaard gaat, de getemde dieren zich slechts kunnen bepalen om hun wilde soortgenooten te lokken binnen een bepaalde ruimte, waarin het den mensch mogelijk is zich van hen meester te maken. Tevens is het niet minder duidelijk, dat men voor die rol bij voorkeur soortgenooten kiest, om bij de dieren, die nog in 't wild leven, geen argwaan te wekken.

Wanneer wij in de salische wetten en in die der Alemannen lezen van "tamme herten", dan hebben wij eenigen grond te veronderstellen, dat deze door hun meesters op de nog in vrijheid levende werden afgezonden om hen in de vangst behulpzaam te zijn.

't Zelfde zien wij in Indië bij de olifantenjacht. Eenige tamme olifanten lokken den wilde binnen een omheinde ruimte, en vaak gebeurt het, dat als de onbeschaafde broeder eenigen weerzin toont, de beide anderen niet aarzelen hem te dwingen daarheen te gaan, waar hun meeester hen geleerd heeft dien te brengen. Een niet minder eigenaardig voorbeeld levert de wilde-eendenvangst in de zoogenaamde eendenkooien. De mensch maakt daar echter nog gebruik, behalve van tamme eenden, van een kunstig afgericht hondje. Deze zoo hoogst belangrijke inrichtingen zijn echter reeds vaak genoeg beschreven, zoodat wij meenen in deze bladzijden er over te kunnen zwijgen.

Ten slotte willen wij nog één voorbeeld geven, aan het volksleven ontleend, hoe de mensch van dieren partij trekt om andere in zijn bezit te krijgen. Wij bedoelen de vooral in de achterbuurten van Amsterdam zeer inheemsche duivenvangst.

De "duivenmelker", wel wetende, dat hij *zijn* duiven, wanneer die eenmaal in de handen van een mededinger zijn, nooit of slechts bij toeval terug zal zien, schroomt niet ijverig jacht te maken op eens anders eigendom. — Een algemeen bekende spreekwijze leert ons dan ook dat duivenvangst vrij is. — De "duivenmelker", gewoonlijk een man uit het volk, die zijn verzameling zoekt te vergrooten om zijn inkomsten te vermeerderen, heeft op zijn daartoe ingericht plat een aantal uitvliegers, die veelal een verdwaalde of van haar vlucht afgeeraakte soortgenoot meebrengen. Na eenigen tijd thuis te zijn gehouden

totdat de nieuwe bezitter er zeker van is, dat zij niet meer naar haar vroeger verblijf zal terugkeeren, mag ze mede uitvliegen of wordt weldra naar de markt gebracht, waar de eerste meester, indien hij op haar bezit prijs stelt, slechts door aankoop haar op nieuw de zijne zal kunnen noemen.

Eenmaal over vogels sprekende, kunnen wij gereedelijk verder gaan en nog eenige oogenblikken stilstaan bij die, welke den mensch in de ware beteekenis op de jacht van dienst zijn.

Met een enkel woord zij dan melding gemaakt van de pelikanen en aalscholvers, die men — zooals beweerd wordt — somtijds tot de vischvangst kan africhten, en van een soort Jan van Gent (*Sula piscatrix*), die in China daarvoor gebruikt wordt.

Hoofdzakelijk echter hebben wij hier 't oog op de roofvogels, en wel meer bepaald op de valken, die hun naam gegeven hebben aan dat "vorstelijk vederspel": de valkenjacht.

De goede eigenschappen van den valk bestaan in de buitengewone snelheid, waarmee hij vliegt en in zijn uitermate scherp gezicht.

De jacht op vogels of andere dieren met vogels, was reeds bij de Grieken en Romeinen bekend. Zoo deelt PLINIUS o. a. mede, dat wanneer de jagers hun prooi uit de struiken hadden opgejaagd, losgelaten havikken haar dwongen weder neer te dalen en ze zodoende in de handen van hun meesters deed vallen.

Ook bij de Mongoolsche stammen was van ouds de jacht met valken in eere.

Evenzoo blijkt uit verschillende strafbepalingen bij de Germanen, dat ook bij dit volk de valkenjacht niet alleen bekend, maar zelfs tot een buitengewone hoogte gestegen was. Dat 't reeds van den beginne een vorstelijk vermaak was, bewijst o. a. onze geschiedenis, waaruit wij leeren dat eenige samenzweerders gebruik maakten van de valkenjacht om zich van graaf FLORIS V te verzekeren.

Wanneer wij de valkenjacht meer in 't bijzonder nagaan, komt allereerst de vraag bij ons op: hoe vangt men de valken zelve? en in de tweede plaats: op welke wijze richt men hen tot de jacht af?

De valken worden door middel van lokvogels gevangen. De jager, die zich verscholen heeft en daardoor voor den vogel onzichtbaar is, zoekt diens aandacht te trekken, door eenige duiven, die aan zijn gefluit dadelijk gehoorzamen, te laten uitvliegen. Heeft de valk ze bespeurd, dan plaatst de jager een aan een lijn bevestigde duif op het slag-net en trekt dat toe als de roofvogel zich op de prooi stort. Somwijlen vaagt men zeer

jonge valken of die welke reeds op de rondom het nest staande boomen uitvliegen, door het geroep der ouders na te bootsen; in den regel echter richt men reeds geheel volwassen valken tot de jacht af.

Het behoeft zeker niet nader te worden toegelicht, dat het africhten der valken een der moeijlijkste plichten van den jager is. Zien wij honden vaak op meer dan gewone wijze gedresseerd, dan moeten wij niet uit het oog verliezen, dat dit dier in de eerste plaats reeds van den vroegsten tijd af aan den omgang met den mensch gewend is en daarbij tot de hoogst ontwikkelde dieren behoort, ja misschien, wat ontwikkeling betreft, bovenaan dient te staan. De valk echter, plotseling in slavernij gebracht, is schuw en zelfs in den beginne den mensch vijandig. Hier echter trekt de mensch weder partij van datgene, waardoor misschien alle dieren tembaar zijn, namelijk den honger.

Den gevangen vogel wordt een kap over de oogen gezet en hij zelf eenige dagen zonder voedsel gelaten, terwijl men hem het slapen belet. Hierdoor in hooge mate afgemat, is hij zoo verzwakt, dat hij voedsel uit de hand aanneemt. Na eenigen tijd wordt hij aan een touw bevestigd en, om alle vrees af te leggen, geleerd, het voedsel uit de hand te komen halen; daarna laat men hem eerst in huis, en later in de open lucht, een gekortwielte duif of anderen vogel vangen. Wil men hem tot de jacht op een enkel dier africhten, dan maakt men een beeld van dit dier, gewoonlijk een houten klos, in de valkenierstaal "loere" genaamd, bedekt met de vleugels of het vel van dat wild, en bevestigt daarop zijn voedsel, dat hij dus leert daarvan af te nemen. Na verder aan het zien van een aantal personen en dieren gewend te zijn, kan men de jacht met hem beproeven.

De valksoorten die men gewoonlijk africht zijn: de witte of ijslandsche (*Falco Islandicus*), de boomvalk (*F. subbuteo*), de lanier (*F. lanarius*), en de steenvalk (*F. aesalon*). Ook de bekende torenvalk (*F. tinnunculus*) wordt, hoewel hoogst zelden, op de jacht gebruikt.

Verreweg de meest gezochte is de ijslandsche, waarvan de eenjarige vogels bij de valkeniers onder den naam "Saker" zeer geroemd zijn. Reeds in vroeger tijd stond deze valk als jachtvogel in hoog aanzien, men beweert zelfs dat KAREL V aan de ridders van Rhodus het eiland Malta afstond, tegen jaarlijksche voldoening van zulk een vogel.

Wanneer men heden ten dage van valkenjacht spreekt, doelt men daarbij gewoonlijk op het jagen van reigers, een vogel die weinig of geen waarde voor den mensch heeft, zoodat het louter als een vermaak moet beschouwd worden, de vogels te zien strijden, de een vluchtend,

de ander aanvallend. Ook in de eerste jaren der regeering van Z. M. den Koning, die op het Loo het vederspel weer deed herleven, joeg men slechts reigers en een enkel maal den Milaan (*F. milvus*). Deze vogel is ongeschikt voor de jacht, omdat hij zijn prooi slechts zittend grijpt. Niet alleen echter op reigers maar op vele andere dieren liet men den valk jagen. In de eerste plaats verdient de hazenjacht te worden genoemd. Gewoonlijk zaten de jagers te paard, terwijl de valk hun prooi inhaalde en met de vleugels doodde. Ook konijnen joeg men op deze wijze. Het is overigens bekend dat Valkenswaard in Noord-Brabant reeds van ouds valken en de beste valkeniers leverde aan geheel Europa, en dat de kunst om valken te temmen daar nog in de laatste tijden beoefend wordt of althans werd.

In Perzië en Tartarije, waar de valkenjacht reeds geruimen tijd in hoog aanzien staat en nog tot een der meest geliefde uitspanningen van den adel behoort, jaagt men zelfs op antilopen en kleine herten. Voorheen jaagde men in Europa nog op kraanvogels, ganzen, eenden, zwanen, roerdompen, lepelaars en enkele andere kleine watervogels, waartoe men een kleine soort van valk africhtte. Men wil dat de arend (*F. chrysaetos*) evenzoo getemd en tot de jacht kan afgericht worden; dit echter zal wel steeds een uitzondering blijven.

Hiermede hebben wij getracht aan te toonen, hoe de mensch van zijn bevoorrechte plaats in de natuur weet gebruik te maken om datgene te bereiken, wat hij zich ten doel stelt. Zijn natuurlijke vijanden weet hij niet alleen te onderwerpen, maar zelfs aan zich dienstbaar te maken.

Laat hij dan echter niet vergeten, dat juist die bevoorrechte plaats hem de verplichting oplegt, niet alleen als meester maar ook als vriend tegenover het dier op te treden; laat hij wreedheid niet de overhand doen krijgen over zijn gevoel en machtsbesef, maar veeleer de diensten der dieren inroepen door hen met liefde en verstand te behandelen, dan als een ruw en sterker meester hun zijn ijzeren arm te doen gevoelen.